

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Малишевської Ірини Анатоліївни
«Теоретико-методичні основи підготовки фахівців
психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах
інклюзивного освітнього середовища»,
подану на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук за спеціальністю
13.00.03 – корекційна педагогіка

Актуальність дисертаційного дослідження Малишевської І.А. обумовлена реформуванням національної системи освіти, що нині відбувається в Україні і зумовлює необхідність підготовки кадрів, які здатні працювати згідно з новими методологічними орієнтирами, накресленими в концепції нової української школи.

Сучасні стратегії реформування освіти висувають нові вимоги до навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами, які спрямовані на поступове особистісне зростання кожної дитини, визнанні її рівноправності, розвиток потенційних можливостей, що забезпечує інклюзивна форма навчання.

На сьогодні значно підвищився інтерес до інклюзивної освіти, у зв'язку з чим надання кваліфікованої психолого-педагогічної допомоги учням з особливими освітніми потребами стає одним із пріоритетних напрямів сучасної спеціальної педагогіки. Саме тому розбудова інклюзивної освітньої системи потребує визначення методологічних засад підготовки відповідних фахівців, які зможуть забезпечити ефективне функціонування інклюзивного освітнього середовища, сприяти оптимальному визначенню індивідуальної освітньої траєкторії дитини з особливими освітніми потребами. Водночас, означена проблема, як свідчить практика, не була предметом системного дослідження. З огляду на це, дисертаційна робота Малишевської І.А. є

своєчасним, актуальним і дуже затребуваним, особливо в контексті сучасної реформи освіти, дослідженням.

У дисертаційній роботі, яка містить 4 розділи, представлено матеріали дослідження, що було здійснено відповідно до визначених мети, завдань, об'єкта, предмета і концепції. Слід відмітити масштабність і тривалість проведеного дисертанткою дослідження, достатню кількість задіяних у ньому осіб: педагогічних працівників шкіл, психологів, викладачів закладів вищої педагогічної освіти, студентів, а також різноманітність закладів, в освітній процес яких було впроваджено технологію фахової підготовки психолого-педагогічних кадрів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Солідною, на наш погляд, є *теоретико-методологічна основа* дослідження, яку складають сучасні, найбільш важливі та продуктивні, психологічні та педагогічні теорії, концепції, принципи, теоретичні положення, категорії. Особливе місце у методологічних засадах проведеного дослідження на всіх його етапах, як показує вивчення дисертації, посідають концептуальні підходи до навчання осіб в умовах інклюзивного освітнього середовища (Е. Данілавичюте, С. Єфімова, А. Колупаєва, М. Малофєєв та ін.), методологічні і теоретичні засади особистісно зорієнтованої освіти (І. Бех, С. Гончаренко, В. Кремень, О. Савченко, І. Якіманська та ін.).

Основні ідеї та положення, здобуті результати та сформульовані висновки повно викладено автором у *51 науковій праці*: монографіях, посібниках, фахових виданнях України; у виданнях, що включено до міжнародних наукометричних баз, публікаціях апробаційного характеру. Достатня апробація дисертаційного дослідження підтверджується також участю Ірини Анатоліївни у Міжнародних, Всеукраїнських та регіональних науково-методичних, науково-практичних конференціях і семінарах.

Самостійне теоретичне та практичне значення мають отримані дисертанткою результати аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури щодо змісту основних понять: «інклюзивне освітнє середовище», «інклюзивна

освіта як соціально-педагогічний феномен», «чинники впливу на становлення інклюзивних освітніх процесів», «зміст інклюзивного навчання», «компоненти інклюзивного освітнього середовища» (розділ 1). Автором досить ґрунтовно проаналізовано й узагальнено основні підходи, пов'язані з упровадженням та розповсюдженням інклюзивної моделі освіти.

Теоретичний аналіз спеціальної літератури засвідчив особливу значущість зазначеної проблеми і дав підстави дисертантці окреслити систему підготовки психолого-педагогічних кадрів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища в інших країнах, проаналізувати стан вітчизняної теорії та практики (розділ 2). Завдяки ґрунтовному аналізу зарубіжної науково-педагогічної літератури та наукових публікацій, було визначено основні напрями підготовки психолого-педагогічних фахівців для інклюзивної освіти: реорганізація і модифікація програм вищої освіти; удосконалення програм підвищення кваліфікації фахівців педагогічного профілю.

Аналіз емпіричних даних, які було отримано на констатувальному етапі дослідження, засвідчив, що переважна більшість практичних працівників та майбутніх психолого-педагогічних кадрів недостатньо обізнана з інклюзивною освітою та проблемами її впровадження, не завжди розуміють інклюзивні процеси, навчально-методичне забезпечення, яким керуються заклади освіти, є прихильниками застарілих стереотипів щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами тільки у спеціальних закладах освіти. Саме тому позитивної оцінки заслуговує окреслення дисертанткою основних аспектів системи підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища, представлення концептуального підходу як методологічної основи її реалізації (розділ 3). Слід зазначити, що запропонована концепція визначає чіткі підходи щодо розуміння її ключових понять, а також засоби, види діяльності, шляхи її реалізації, має необхідну методичну основу і наукове підґрунтя. Важливо, що в цьому розділі представлено авторську

компетентнісно зорієнтовану систему підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища, визначено основні її компоненти: концептуальний, цільовий, змістовий і процесуальний. За основу підготовки спеціалістів береться формування свідомої особистості як рушійної сили розвитку інклюзивного простору, а також забезпечення відповідного рівня професійних компетенцій, необхідних для розв'язання проблем навчання та виховання дітей з урахуванням їхніх особливостей і здібностей в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Слід відмітити, що особливе наукове значення та виразне практичне спрямування мають матеріали дисертації, які присвячено висвітленню професійно зорієнтованої стратегії підготовки фахівців до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища (*розділ 4*). У цьому розділі представлено формування єдиного технологічного поля при організації командної діяльності різнопрофільних психолого-педагогічних фахівців інклюзивної освіти, проаналізовано результати педагогічного експерименту. У представленому матеріалі розкривається суть педагогічного експерименту, ті теоретико-емпіричні засади, що покладено в його основу, визначено педагогічні умови, зміст, принципи, методи і форми навчання. У дисертації наводяться також і результати формувального етапу експерименту, які засвідчують позитивну динаміку підвищення рівня підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Достовірність і обґрунтованість отриманих результатів обумовлено проведенням багаторічного дослідження, а також глибоким аналізом значного обсягу інформаційних джерел, доцільно обраного й адекватно використаного комплексу теоретичних, емпіричних і статистичних методів дослідження, репрезентативністю вибірки, досягнутою ефективністю експериментальної роботи.

Варті уваги конкретні *методичні рекомендації* щодо удосконалення процесу теоретичної й практичної підготовки різнопрофільних психолого-педагогічних фахівців до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища, що дає можливість забезпечувати цілеспрямований, системний і послідовний процес підготовки майбутніх спеціалістів.

Незаперечною та вагомою є *наукова новизна та теоретична значущість* дослідження І.А. Малишевської, оскільки *вперше*:

- окреслено та обґрунтовано системотвірні чинники інклюзивної освіти, синергетичні концепти впливу на розбудову інклюзивної освіти (ціннісний, змістовий, організаційний), які виконують роль основних компонентів і дають змогу керувати динамікою і характером освітніх процесів;
- визначено інтеграційну природу фахової підготовки психолого-педагогічних кадрів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища;
- розроблено концепцію фахової підготовки спеціалістів, апробовано систему підготовки психолого-педагогічних кадрів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища;
- розроблено та впроваджено методичні рекомендації щодо удосконалення процесу теоретичної й практичної підготовки різнопрофільних фахівців до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Заслуговує на увагу *практичне значення* дисертаційного дослідження, оскільки запропонована автором концепція фахової підготовки психолого-педагогічних кадрів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища дає змогу розв'язати проблему дефіциту компетентних спеціалістів, може стати науково-методологічною основою для розроблення та удосконалення освітньо-професійних програм їх підготовки; розроблене та впроваджене наукове та навчально-методичне забезпечення сприятиме підвищенню рівня професійної компетентності різнопрофільних психолого-педагогічних кадрів.

Оцінюючи наукову працю І.А. Малишевської, слід відмітити, що вона є результатом комплексного, багатоаспектного, теоретико-експериментального дослідження однієї з актуальних і сучасних проблем. Її структура продумана, матеріал викладено чітко, грамотно і послідовно. *Загальні висновки* сповна відображають отримані результати, відповідають меті, поставленим завданням та науковій новизні роботи. *Автореферат* дисертації адекватно відображає зміст і результати дослідження.

Разом із позитивною загальною оцінкою докторської дисертації Малишевської Ірини Анатоліївни «Теоретико-методичні основи підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища», яка рецензується, вважаємо за необхідне висловити деякі *зауваження та побажання*:

1. У дисертаційній роботі досить обґрунтовано висвітлено організаційно-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. Втім, ми вважаємо, що необхідним є окреслення також й шляхів та змісту підвищення фахового рівня викладачів закладів вищої освіти з питань впровадження інклюзивної освіти, що, на наш погляд, суттєво підвищить наукову новизну та практичне значення дослідження.

2. У роботі дається графічне представлення системи підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища, яке варто було б доповнити для більшої доказовості рівнями сформованості їх професійної компетентності.

3. Аналіз результатів педагогічного експерименту потребує посилення якісної складової отриманих даних та їх статистичного оброблення.

4. Безсумнівно, методичні рекомендації щодо удосконалення процесу теоретичної й практичної підготовки різнопрофільних фахівців до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища мають вагомий практичний

цінність. Утім, вважаємо за доцільне, поширити їх на батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, оскільки від тісної співпраці педагогів та батьків напряду залежить позитивне ставлення останніх до інклюзивної форми навчання взагалі.

5. У роботі мають місце окремі термінологічні та змістові неточності щодо трактування деяких теоретичних положень; текст дисертації містить стилістичні та технічні недоліки, а також неточності в оформленні (таблиці, додатки тощо).

6. В якості побажання: вважаємо за доцільне матеріали дослідження щодо розв'язання проблеми теоретичної та практичної підготовки різнопрофільних фахівців до роботи в системі інклюзивної освіти видати окремим методичним посібником для працівників шкіл з інклюзивною формою навчання та для системи вищої педагогічної освіти.

Утім, висловлені зауваження в цілому не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи Малишевської І.А.

Загальний висновок: дисертаційне дослідження Малишевської І.А. є самостійною і завершеною працею; відзначається безперечною актуальністю, науковою новизною, теоретичною і практичною значущістю; містить вагомі наукові здобутки, нові, раніше незахищені, наукові положення й обґрунтовані висновки. Результати дослідження є важливими для розв'язання питань підготовки фахівців до роботи в умовах інклюзивної форми навчання дітей з особливими освітніми проблемами, пройшли належну апробацію, впровадження, в повній мірі висвітлено у значній кількості публікацій. Автореферат відображає основний зміст дисертації.

З огляду на зазначене вище, вважаємо, що дисертація «Теоретико-методичні основи підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища» відповідає вимогам п.п. 9, 11 та 13 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань» (Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р.

№567), а її автор, Малишевська Ірина Анатоліївна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри спеціальної
педагогіки та інклюзії
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Handwritten signature of I.V. Tatyanchikova

І.В.Татьянчикова

Підпис Татьянчикової І.В. засвідчую
Начальник відділу кадрів ДВНЗ ДДПУ

Handwritten signature of S.S. Silin

Є.С. Сілін